

Opinnäytetyö YAMK

Kulttuurialan YAMK

Soveltava taide

2016

Marjukka Irni

AKTIVISTITAITEILIJASTA ARTIVISMIIN

– yli 50-vuotiaita seksuaali- ja
sukupuolivähemmistöjä näkyväksi tekemässä

OPINNÄYTETYÖ YAMK | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kulttuurialan YAMK, Soveltava taide

2016 | Sivumäärä

Marjukka Irni

AKTIVISTITAITEILIJASTA ARTIVISMIIN

- yli 50-vuotiaita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä näkyväksi tekemässä

TIIVISTELMÄ

Tässä artikkelissani pohdin oman *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*-yhteisötaideprojektini kautta kysymystä voiko yhteisötaiteellinen työskentely toimia aktivismin tavoin ja vaikuttaa 50+ ikäisten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin näkyväksi tekemiseen. Avaan yhteisötaiteen merkitystä ja otan mukaan esimerkkejä siitä miten yhteisötaidetta on käytetty aktivistisessa mielessä. Teoreettisia näkökulmia etsin vastakuvan, performatiivisuuden sekä queer-kuvan käsitteistä ja tutkin sitä mitä kuvat ”tekevät” eli missä mielessä taiteellisen työn juuri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohdalla voi mieltää aktivismiksi.

Identiteetin kasvuun tarjosin välineitä työpajamenetelmäni avulla, jossa tutkitaan omaa minäkuvaa jo olemassa olevien valokuvien ja kirjoittamisen kautta. Prosessi ja matka kohti uutta valokuvaa kuljetaan yhdessä kaikkien osallistujien kanssa toisiaan kuunnellen ja tukien. Jokaisella oli mahdollisuus esittää itsensä juuri sellaisena kuin haluaa. Uuden omakuvan tuottaminen tämän projektin aikana oli osallistujille paitsi innostavaa, myös tarkan ajatteluprosessin tulos. Näytteille asetetut kuvat ovat siis harkittuja itsensä esittämisen tekoja.

Huomionarvoista tässä yhteisötaideprojektissani oli se, että tämä yhteisöllinen työskentely oli osallistujille myös voimauttavaa ja yhteiskunnallisena aktivistisena toimintana nosti osallistujien itsetuntoa. Projektiini osallistuneet halusivat olla mukana luomassa

valokuvia, joilla toistetaan toisin sitä kulttuurista kuvastoa, joka näyttyy muuten hyvin heteronormatiivisena.

Päädyn tämän yhteisötaideprojektini kohdalla artivismin käsitteeseen, koska omassa taiteellisessa työskentelyssäni näen taiteen poliittisena välineenä tärkeiksi katsomiini asioiden muuttamisessa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa.

ASIASANAT:

Yhteisötaide, osallistava taide, kuvataide, aktivistinen taide, artivismi, queer-kuva, vastakuva, seksuaalivähemmistöt, sukupuolivähemmistöt.

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master of Culture and Arts, Applying Arts

2016 |

Marjukka Irni

FROM ACTIVIST ARTIST TO ARTIVIST

- making visible 50+ aged people that identify themselves as belonging to sexual or gender minorities

ABSTRACT

In this article I introduce my socially engaged art project *All the colours of the rainbow*. In this project I worked with 50+ aged people that identified themselves as belonging to sexual or gender minorities. I am interested in art work where I use "activist" methods, and in this project the aim was to influence the societal discussion about sexual and gender minorities by interrogating the presentation of sexual and gender minorities in the contemporary visual culture.

I base my work on a discussion about community-engaged art and dialogical art, and also discuss the work of artists who have influenced my project because they share similar ways of thinking about community art and have previously combined art and activism in their works. As conceptual tools in order to theoretically grasp the subject, I use the notions on "counter-picture", performativity and queer-picture, and with these tools I ponder what pictures *do* and why this artwork in particular with sexual and gender minorities could be called activism.

I argue that community based art work is important also because of it's potentially empowering effects for the participants. In this project the participants experienced the activist dimension of the project as very empowering, but in addition, our working method included the use of writing about experiences and choosing and discussing pictu-

res relevant for the persons` experiences. In this way the project consisted of much more than producing the visible "end product" – the exhibitions: the project also provided a safe space for the participants where they could share their thoughts and experiences to each other. This journey of the project proceeded with these dialogues towards planning and shooting the pictures, self-performances of the participants, which were then shown at the exhibition.

I conclude by proposing that in the case of activist art we could talk about "artivism", where an artist works with artistic mediums in order to fight injustice and oppression and in order to vision and build alternative futures. In this case the activist work in particular aimed to interrogate and destabilise the current norms of visibility.

KEYWORDS:

Artivism, activism, community based art, socially engaged art, dialogical art, visual culture, sexual minorities, gender minorities, queer-picture.

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	7
---------------------------------------	----------

1 JOHDANTO	30
-------------------	-----------

2 PÄÄOTSIKKO	VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.
2.1 Toisen tason otsikko	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
2.2 Toinen alaotsikko	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

3 PÄÄOTSIKKO	VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.
---------------------	---

4 LOPPULUVUN OTSIKKO	VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.
-----------------------------	---

LÄHTEET	32
----------------	-----------

LIITTEET

Kuva 1. Liitteen ylätunnisteen muuttaminen.	12
Kuva 2. Osanvaihtokoodi.	13
Kuva 3. Esimerkki kuvaotsikon lisäämisestä.	14
Kuva 4. Uuden otsikkolajin lisääminen.	15

© MARJUKKA IRNI 2016. KUVA SARJASTA *KAIKKI SATEENKAAREN VÄRIT NÄKYVÄKSI!*

1 JOHDANTO

Pohdin tässä artikkelissa yhteisötaiteen ja aktivismin suhdetta. Käytän aineistonani oman yhteisötaideprojektini *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* aikana käsitellyjä sekä tuotettuja valokuvia sekä osallistujien omia tekstejä, teetättämäni kyselyn vastauksia (vastauksia oli 8, osallistujia 9) sekä projektin aikana tekemiäni projektin kulkuun liittyviä muistiinpanoja. Tätä yhteisötaideprojektia olisi mahdollista tarkastella monesta eri näkökulmasta, esimerkiksi syventymällä omakuvaan tai taiteen terapeutisiin vaikutuksiin. Omakuvista on kuitenkin kirjoitettu jo paljon kiinnostavaa ja valokuvan terapeutisista menetelmistä löytyy myös kirjallisuutta. Taiteen poliittisuus ja kyky vaikuttaa yhteiskunnallisesti taiteen avulla on mielestäni tärkeää ja itseäni innostavaa, siksi halusin

ottaa sen tähän artikkeliini keskeisimmäksi tarkastelun kohteeksi. Kysyn voiko tällainen yhteisötaiteellinen työskentely toimia aktivismin tavoin ja vaikuttaa 50+ ikäisten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien näkyväksi tekemiseen? Pohdin voiko taide olla aktivismia ja jos voi, niin missä mielessä. Päädyn ehdottamaan, että yhteisötaiteellisen aktivismin kohdalla voisimme puhua ”yhteisötaiteellisesta *artivismista*”.

“The activist (artist + activist) uses her artistic talents to fight and struggle against injustice and oppression—by any medium necessary. The activist merges commitment to freedom and justice with the pen, the lens, the brush, the voice, the body, and the imagination. The activist knows that to make an observation is to have an obligation.”, *“This passion has all the ingredients of activism, but is charged with the wild creations of art. Artivism — where edges are pushed, imagination is freed, and a new language emerges altogether.”* Bruce Lyons has written: *“... artivism ... promotes the essential understanding that ... [humans] ... can, through courageous creative expression, experience the unifying power of love when courage harnesses itself to the task of art + social responsibility.”* (M.K. Asante 2008, Eve Ensler)

Artivisti on taiteilija, joka osallistuu taiteen keinoin aktivistiseen toimintaan. Artivistin tavoitteena on poistaa epäoikeudenmukaisuutta ja muuttaa yhteiskunnan sortavia käytäntöjä. Omassa työskentelyssäni yhteisötaiteilijana näen artivismiin poliittisena välineenä tärkeiksi katsomiini asioiden muuttamisessa ja näin osallistun taiteen lähtökohdista käsin aktivistiseen toimintaan.

Koulutuksiltani olen sekä valokuvaaja että kuvataideterapeutti, ja mielestäni nämä osaamisalueeni ovat vahvasti toisiinsa kietoutuneet tässä yhteisötaideprojektissani. Olen työskennellyt useamman vuoden ajan erilaisten yhteisöjen kanssa käyttäen monenlaisia taidemenetelmiä, ja viime vuodet lähinnä ikäihmisten parissa. Ajatus siitä, että haluan tehdä yhteisötaideprojektin nimenomaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien 50+ ikäisten kanssa, lähti ensin siitä, että näihin vähemmistöihin kuu-

luvia ihmisiä ei näy lainkaan työympäristössäni. Onko todella niin, että meidän täytyy mennä takaisin kaappiin joutuessamme käyttämään ikäihmisille suunnattuja palveluita?

Pohtiessani asiaa pidemmälle, totesin, että meidän visuaalisesta kuvastostamme puuttuvat lähes täysin kuvat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista 50+ ikäisistä henkilöistä. Nuorista ja menestyneistä homomiehistä löytyy kuvastoa, mutta missä on eläkeikää lähestyvän lesbonaisen kuvat, muunsukupuolisista ja transidentifioituneista ikäihmisistä puhumattakaan? Halusin luoda yhteisötaiteellisen projektin, jolla kokeilisimme raottaa edes hiukan tätä verhoa.

Aloitan käsittelemällä sitä, mitä tarkoitan yhteisötaiteella, ja miten yhteisötaidetta on käytetty aktivistisessa mielessä. Otan puheeksi myös joitakin teoreettisia työkaluja, kuten vastakuvan ja performatiivisuuden käsitteet sekä queer-kuvan, jotka auttavat käsitteellistämään sitä, mitä kuvat ”tekevät” eli missä mielessä taiteellisen työn juuri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohdalla voi mieltää aktivismiksi. Sen jälkeen kuvaan oman projektini kulkua ja pohdin, missä mielessä sen voi mieltää yhteisötaiteelliseksi aktivismiksi.

2 YHTEISÖTAITEESTA

Soveltava taide on taidelähtöisten menetelmien käyttöä erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä. Itse käytän omasta työskentelystäni mieluummin nimitystä yhteisötaide tai osallistava taide. Osallistava taidetyöskentely juontaa juurensa sadan vuoden taakse, 1920-luvun dadaistien Pariisiin. Myös Venäjällä tehtiin silloin taidetekoja, joita voisi kutsua nykytermein osallistavaksi taiteen tekemiseksi. Nykykuvataiteeseen yhteisötaide vakiintui 1990-luvun lopulla. (Bishop 2006, 10–17)

Yhteisötaide on minulle erilaisten yhteisöjen kanssa työskentelyä, yhdessä tekemistä, ja itselleni kiinnostavinta se on silloin, kun työskennellään taiteellisista lähtökohdista

käsin kohti yhteiskunnallista keskustelua. Nämä yhteisöt ovat joko valmiita, ehkä kuviteltujakin (Anderson 2007), tai kokoamiani ryhmiä, joista voi joskus syntyä yhteisöllisyyden kokemuksen kautta työskentelyprosessin aikana kiinteä ryhmä. Tässä *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* -yhteisötaideprojektissa toisilleen ennestään tuntemattomat osallistujat loivat yhteisön, jonka yhteydenpito on projektin jälkeenkin jatkunut omassa Whatsapp -ryhmässä sekä yhteisten juhlien merkeissä.

Yhteisötaiteessa, niin kuin muussakin taiteen tekemisessä, minua kiinnostaa ottaa puheeksi asioita mistä usein vaietaan. Taiteen avulla voidaan puhua asioista, joita voi olla muilla keinoin vaikeampaa saada keskusteluun. Haluan työskennellä aihepiirien kanssa, jotka katson myös itselleni merkityksellisiksi ja joiden parissa koen vastustamatonta halua työskennellä. Etsin samoin ajattelevia henkilöitä tai kyseisiin kohderyhmiin kuuluvia, joita kiinnostaa olla mukana tällaisessa aktivistisessa taiteellisessa toiminnassa.

Tällainen aktivismiinkin pohjautuva työskentely ei kuitenkaan poista taiteen voimauttavaa vaikutusta vaan Pirjo Roponen-Lunnaksen mukaan voimautuminen voi tapahtua myös yhteisöllisesti esimerkiksi yhteiskunnallisena aktivoitumisena. Roponen-Lunnas viittaa Martin Buberiin, jonka mukaan yhteisöllinen taidetoiminta ei sulje pois myöskään yksilöllisyyttä vaan dialogissa ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa yksilö voi tulla esille. (Roponen-Lunnas 2013)

3 VASTAKUVA TEOREETTISENA TYÖKALUNA

Silloin kun puhutaan vastapuheesta, viitataan ihmisten pyrkimykseen kyseenalaistaa heihin kohdistuvia puhuttuja tai kuvallisia määritelmiä ja muuttaa niitä heidän omaa kokemustaan vastaaviksi. (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004,11)

Tämän yhteisötaideprojektini *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* toteutin yhdessä yli 50-vuotiaiden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kanssa. Tavoitteena

tässä projektissa oli ensisijaisesti tuoda näkyväksi 50+ -ikäiset. Siitä huolimatta, että tänä päivänä näkee enemmän kuvia vähemmistöistä, siellä harvoin nähdään muita kuin nuorten, hyvin toimeen tulevien, terveiden ja menestyneiden kuvia. Jos ikääntymisen on lainkaan näkyvää visuaalisessa kulttuurissamme, se on usein esitetty heteronormatiivisten linssien läpi. Leena-Maija Rossi puhuu mediakuvista, joiden tehtävänä on antaa meille samaistumisen kohteita. Kuvat seksuaalivähemmistöistä tuottavat normista eroavaa toimijuutta. (Rossi 2003, 179)

Valokuvilla ja muilla visuaalisilla esityksillä on valtaa myös esittää asiat toisin kuin on totuttu. Anna-Mari Vänskä kirjoittaa siitä kuinka kuvat myös tuottavat todellisuutta ja siten kuvilla on suuri merkitys sukupuolien ja seksuaalisuuksien muokkaamisessa ja uusintamisessa. (Vänskä 2006, 41.) Osallistujat sekä minä taiteilijana halusimme yhdessä näillä valokuvilla heistä tuoda näkyväksi ikääntymisen moninaisuuden. Projektini tavoitteena on Jokisen, Huttusen & Kulmalan sanoin: ”... pysähtyä kuuntelemaan niiden ihmisten ääntä, jotka valtakulttuurissa määrittyvät johonkin marginaaliryhmään kuuluviksi, ja katsoa, miten he asemoivat itsensä suhteessa valtakulttuurin hegemonisiin tapoihin määrittää heidän paikkaansa ja identiteettiään. Hyväksyvätkö he sellaisinaan heille valtakulttuurissa annetut – usein varsin leimaavat – identiteetit vai pyrkivätkö he horjuttamaan ja liikuttamaan keskuksien ja marginaalien välisiä rajanvetoja? Näin tehdessään he puhuvat identiteettimäärityksiä vastaan ja neuvottelevat itselleen toisenlaisia identiteettejä” (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 11).

4 QUEER-KUVA

Mutta millainen on valokuva 50+ vuotiaasta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvasta? Poikkeako se kenen tahansa muun kuvasta? Tuotammeko tässä vain stereotyyppisiä ja toistamme mallitarinoita? Lapsi oppii kulttuuriset koodit siitä millainen naisen tulisi olla ja millainen on mies ja peilaa siihen omaa kokemustaan, antaa merkityksiä ympäristölle. Mallitarinat vaikuttavat siihen millaiseksi henkilön elämäntarina muodostuu. (Charpentier 2001, 25)

© Marjukka Irni 2016. Kuva sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*

Halusin nähdä miten yhteisötaideprojektiin osallistuvat itse määrittelevät itsensä kuvan kautta. Niin kuin yhteisötaideprojektini nimestäkin käy ilmi, halusin saada *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*. Me seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat emme ole kaikki yhdestä muotista valettuja, me olemme hyvin moninainen joukko erilaisia ihmisiä oman yhteisömme sisällä. Myös Lea Kantonen ottaa puheeksi sen, että työskennellessään yhteisöjen kanssa, taiteilijan on huomattava yksilöiden erot ryhmän sisällä. (Kantonen 2007, 87) Yhdyn queer-teoreettiseen ajatteluun ja tämän projektin kautta tuon esille sen miten ei ole olemassa vain yhdenlaista lesboutta tai homoutta, tai että muunsukupuoliseksi itsensä kokevalle olisi olemassa vain yhdenlainen määrittelytapa. Anna-Mari Vänskän mukaan ”queer-teoria torjuu ajatuksen yhdestä universaalista homoseksuaalisesta identiteetistä.” (Vänskä 2006, 33) Olen aikaisemminkin taiteessani pohtinut identiteetin kysymystä esimerkiksi parodioimalla kaikenlaisia ”puhtaita” identiteettejä *Sappho Wants to Save You* teokseni kautta. Katve-Kaisa Kontturi kirjoittaa teoksestani: ”Irnin installaatio kritisoi teknis-affektiivisesti niitä yksioikoisia tapoja, joilla lesbiidentiteettiä tuotetaan.” (Kontturi 2014, 432)

© Marjukka Irni 2016. Kuva sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*

Se, että puhutaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön liittyvästä kuvasta ei ole kuitenkaan ongelmaton. Asiasta herää mm. seuraavia kysymyksiä. Mikä tekee näistä kuvista erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kuvaajia? Esittävätkö osallistujat sen ruumiillaan, eleillään, asennoillaan, vaatetuksellaan? Millaista lesboutta kuvat tarjoavat? Onko homokuvasto stereotyyppisiä vahvistavaa? Kysyinkin kuvaa yhdessä suunnitellessamme, että *"haluatko kertoa kuvallasi kuuluvasi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön?"* Osa halusi korostaa omaa identiteettiään vaatetuksellaan tai valitsemalla kuvauspaikaksi yleisesti tunnistettavan paikan, esimerkiksi homokahvilan. Ulkoisen olemuksen perusteella ei pitäisi kuitenkaan tehdä tulkintoja eikä olettaa kenestäkään mitään. *Kuuntelemalla toisiamme, annamme tilaa itse kunkin omalle määrittelylle itsestään.* Mielestäni kuvat ovat kuitenkin jokaisen osallistujan omaa identiteettiä vahvistavia, ei niinkään stereotyyppisiä vahvistavia. Seksuaali-identiteetti on vain yksi osa ihmisen olemusta eikä se määritä koko identiteettiä.

Kirsi Juhilan mukaan identiteetit ovat keksintöjä ja ne rakentuvat aina dialogissa muiden kanssa, ja niiden merkitykset eivät ole pysyviä vaan jatkuvassa liikkeessä. Kulttuurisesti vahvoille identiteeteille on mahdollista neuvotella uusia merkityksiä ja luoda näin vaihtoehdoisen identiteetin mahdollisuuksia. (Juhila 2004, 29) Identiteetistä puhuttaessa ruumis merkitsee sen kuulumisen johonkin. O'Reillyn mukaan ruumis on kokonaisuus, se on paikka missä kulttuuriset, sosiaaliset, emotionaaliset ja älylliset ominaisuudet kietoutuvat toisiinsa. (O'Reilly 2009, 8)

Tässä yhteisötaiteellisessa projektissani halusin myös purkaa 50+ ikäisten ulkonäköön liittyviä oletuksia ja mielellään nähdä kuvia, jotka toisin toistavat näitä oletuksia. Leimaavia käytäntöjä vastaan toimiminen voi antaa myös voimavaroja. Oletus passiivisesta piiloutujasta vaihtui kuvaan aktiivisesta toimijasta.

© Marjukka Irni 2016. Kuva sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*

5 ”ARTIST IS THE DIRECTOR OF THE SPACE OF ART”

Yhteisötaide-termin lisäksi kutsun omaa työskentelyäni yhteisöjen kanssa osallistavaksi taiteeksi. Claire Bishopin mukaan ”*Artist is the Director of the Space of Art*”. Taiteilija on suunnittelija ja ohjaaja. Hän luo prosessin, kontekstin ja tapahtuman. Ilman taiteilijaa tekoa ei olisi, tai samaa tekoa ei nimettäisi taiteeksi. Bishopin mukaan yhteisötaiteilijan tavoitteena on saada aikaan demokraattista keskustelua ja ”*osallistaa teokseen ristiriitaisia ääniä*”. (Kantonen 2010, 72–73; Bishop 2006) Usein minä taiteilijana olen se, joka keksin ensimmäisen idean, jota haluan lähteä kehittämään eteenpäin ja kokoan tai kutsun mukaan ihmisiä (joskus jo valmiista ryhmistä), joiden ajattelen olevan kiinnostuneita tulemaan mukaan projektiini. Minulla on valmiina mielessäni myös projektin tavoitteet, koska se on asia, jota osallistujat ensimmäisenä kysyvät, ja minun täytyy osata perustella miksi juuri tämä projekti on toteuttamisen arvoinen ja tärkeä. Olen taiteilijana myös se henkilö, joka pidän huolen siitä, että projektin taiteellinen tavoite täyttyy. Olen siis osallistaja ja mahdollistaja, mutta projektin kulkuun ja lopputulokseen kaikilla osallistujilla on mahdollisuus vaikuttaa.

En osaa nimittää omaa työskentelyäni yhteisöjen kanssa dialogiseksi taiteeksi enkä vuorovaikutukselliseksi taiteeksi (Kantonen 2010, 74–84; Roponen-Lunnas 2013; Bourriaud 1998), vaikka toki projekteissani on kyse vuorovaikutuksesta ja prosessi on usein keskeisessä roolissa osallistujien kannalta. Minulle taiteilijana tärkeää yhteisötaiteen tekemisessä on oma kuuntelemisen taito ja kyky kohdata ihminen sellaisena kuin hän on, olettamatta mitään. Roponen-Lunnaksen mukaan taiteilijan ideaali onkin läsnäoleva taiteilija, joka havainnoi ja tuottaa merkityksiä. (Roponen-Lunnas 2013)

Tavoitteeni yhteisötaiteilijana on luoda yhdessä taiteellinen prosessi ja teos, jonka avulla voimme viedä tärkeäksi katsomaamme asiaa eteenpäin ja vaikuttaa. Yhtenä tavoitteena on myös osallistujien oman identiteetin vahvistuminen oman aktiivisen toiminnan kautta. Seuraavassa käsittelen erilaisia projekteja, joissa näen samankaltaisen työskentelyideologian kuin omani.

Yhdysvalloissa asuva, Kuubasta lähtöisin oleva yhteisötaiteilija *Tania Bruguera* puhuu taiteestaan *artivismina*. Hän yhdistää osallistavaa taiteen tekemistä ja aktivismia. Brugerelle taiteen tekeminen on vallitsevien olosuhteiden ja asioiden kyseenalaistamista ja väline epäkohtien muuttamiseen. Brugueraan mielestä taiteilija on eräänlainen tutkija ja taiteellinen työ ei ole vain sitä itse työtä vaan se tarkoittaa myös sosiaalista vastuuta ja velvollisuutta. Brugueraan mukaan yleensä perinteisessä aktivistitaiteessa on päämääränä näyttää jokin yhteiskunnan ongelma, mutta Bruguera haluaa viedä sen pidemmälle ja löytää ratkaisun ongelmaan.

Bruguera käyttää työskentelystään nimitystä *Arte Util* (useful art, hyödyllinen taide). Hän työskentelee ihmisten kanssa, jotka haluavat saada aikaan muutoksen. Yleisöllä on hänen teoksissaan iso rooli, ja usein yleisö toimii niissä ilman taiteilijaa. Kuubassa, missä Brugueraan mielestä, vain yksi saa puhua julkisesti ja se on hallitsija, hän loi vuonna 2009 teoksen *Tatlin`s whisper #6* (Havana version) missä kuka tahansa pääsi puhumaan itselleen tärkeäksi katsomaansa asiaa yhden minuutin ajaksi puhujanpönttöön ja näin koki tulevansa kuulluksi. Eräs osallistujista käyttikin minuuttinsa sanoen: *“I hope one day in Cuba, freedom of the speech doesn`t have to be a performance.”* Kuubassa taiteilijalla on erityisvapaus, taiteen nimissä saa puhua, vaikka muuten pitäisi vaieta. Siksi taide voi olla tehokas poliittisen työn välineenä. (Bruguera 2016)

Osallistavan taiteen pioneeri *Suzanne Lacy* on jo 1970-luvulta lähtien tehnyt lukuisia taiteellisia projekteja, joilla on pyrkinyt saamaan aikaan muutosta. Vuonna 2013 hän teki *Silver Action* nimisen performanssin Tate Modernissa Lontoossa. Siinä yli 60-vuotiaat naiset kirjoittivat itsensä historian, loivat tilaa naisten omille kertomuksille miesvaltaisten historiankertomusten joukkoon. Naiset kertoivat tarinaansa ja kirjuri kirjoitti tarinan koneelle, josta se näkyi välittömästi suurella screenillä, mistä sen saattoi jokainen paikalla oleva lukea. Teoksen tarkoituksena oli saada naiset osallistumaan, performanssi oli aktivistinen teko ja siten osallistajat aktivisteja. (Lacy 2013)

Lacy sanoo, että silloin, kun hän taiteilijana päättää työskennellä julkisella areenalla sosiaalisten kysymysten parissa, hänellä on vastuu sekä poliittisesti että henkilökoh-

taisesti suunnitella teos siten että työskentelee jollakin positiivisella tavalla ihmisten kokemusten ja kysymysten parissa.

Mielestäni tämä *Kaikki sateenkaaren värit näkyväksi!* - yhteisötaideprojektini on monella tasolla aktivistinen. Siinä sekä osallistujat kokivat toimivansa aktivisteina osallistuesaan siihen että myös itse koin olevani aktivistitaiteilija luodessani tämän projektin, ja valmis teos kuvineen ja teksteineen on mielestäni aktivistitaidetta.

Olen aikaisemminkin työskennellyt aktivistisista lähtökohdista käsin. Esimerkiksi yhteisötaideprojektissani *Sappho Wants to Save You*, jonka toteutin yhteistyössä Turun Yliopiston sekä Åbo Akademin sukupuolentutkijoiden kanssa, tuotin performanssin kävelykadulle, jonka pohjana käytimme sukupuolentutkijoiden ehdottamaa Radikaalilesbojen julistusta Naisidentifioitunut nainen vuodelta 1970. Tämä performanssi oli pilke silmäkulmassa tehty kommentti kävelykadun uskonjulistajien toimintaan sekä kaikenlaisia ”puhtaita” identiteettejä parodioiva teos. Mukana performanssiesityksessä oli tutkijoita, opiskelijoita, kuvataiteilijoita ja muita ystäviäni. Performanssi toteutettiin myös toisen kerran pelkästään kahden julistajan voimin, ja kuvasin julistuksen sekä yleisöä kahdella videokameralla. Tästä editoimani kooste sekä lisäksi valokuvaamani kuvat muutamasta henkilöstä *Sappho Wants to Save You* –tekstillä varustetut paidat yllään olivat esillä mm. installaatiossani Turku Biennaali 2007- näyttelyssä. Tällä teoksellani halusin ottaa kantaa ja vaikuttaa ihmisten asenteisiin. Nykytaiteen tutkija Katve-Kaisa Kontturi sekä mediatutkija Ilona Hongisto ovat kirjoittaneet kyseisestä teoksestani. He ovat kiinnostuneet erityisesti teoksen installointikokemuksesta, siitä kuinka videokuvan eteen ripustetut luonnollisen kokoiset, kankaalle tulostetut valokuvat henkilöistä liikkuvat tilassa, eli ”teknis-materiaaliset valinnat haastavat teoksen identiteettipoliittista ilmiä” ja katsovat, että ”juuri näiden lähes havaitsemattomien liikkeiden kautta voidaan monipuolistaa käsitystä taiteen poliittisuudesta.” (Kontturi 2012, 163-178; Kontturi & Hongisto 2011, 6–18).

Tämän *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*-yhteisötaideprojektini tavoitteena oli myös purkaa käsitystä ikääntyvistä ihmisistä passiivisina piiloutujina ja tuoda heidät yhteiskuntamme näkyviksi jäseniksi tässä tapauksessa yhteisötaiteellisin keinoin. Projektini

päättymisen jälkeen tein kyselyn osallistujille missä kysyin mm. *.”Oletko mielestäsi aktivisti, kun osallistut tällaiseen projektiin, jolla halutaan tuoda näkyvyyttä 50+ ikäisille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville?”* Jokainen kyselyyn vastanneista sanoi olevansa aktivisti. Joku sanoi olevansa aktivisti ”ihan parrikaadeille asti”, joku taas sanoi haluavansa ”vaikuttaa siihen, että viha ja pelko yhteiskunnassa vähenee ja sopuisa yhteiselo laajenee.” He halusivat omalla aktiivisella toiminnallaan olla mukana tärkeän asian esille tuomisessa. (Sitaatit kyselykaavakkeen vastauksista).

Jatkoin kysymystäni vielä: ”Mitä aktivismi sinulle merkitsee?”. Vastauksissa kuului halu muuttaa maailmaa ja olla mukana muutoksissa, olla omien joukossa ja tuoda meidät näkyviin. Projektiini osallistuneille aktivismi tarkoittaa osallistumista ja aktiivista toimintaa julkisuudessa. He pyrkivät aktivistisella toiminnalla saamaan oikeutta ja tasa-arvoa, haluavat ottaa kantaa ja tuoda esille tärkeitä asioita. Suorannan & Rynänen mukaan aktivismi on poliittista, sosiaalista, kulttuurista ja konkreettista kamppailua vallasta, materiaalisista ja henkisistä resursseista sekä oman kulttuurin ja identiteetin oikeudesta ja tunnustuksesta. (Suoranta & Rynänen, 111).

© Marjukka Irni 2016. Kuva sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*

6 YHTEISÖTAIDeprojektin Käytännön Toteutus

"Tämä ikä, odotettua hienompaa.

Mistä löytyy merkitys: elämälle,

minuna olemiselle?

Mistä olisin nuorena arvannut,

että viisikymmppisenä elämä

antaa vastaukset ja päälle

paljon muuta!" (osallistujan teksti)

Kerroin tulevasta projektistani monissa eri kanavissa, sosiaalisessa mediassa ja ystäväni sekä Setan kautta. Mutta suuresta etukäteiskiinnostuksesta huolimatta osallistujia projektiin tuli yllättävän vähän. Kaiken kaikkiaan yhdeksän osallistujaa kahdessa työpajassa, joista toisen toteutin Turussa ja toisen Helsingissä kevään ja alkukesän aikana. Koska osallistujia oli aika vaikea saada mukaan projektiin, tulkitsen sen niin, että tällainen aktivismi on monille yhä liian pelottavaa. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat joutuvat yhä piilottelemaan kaapissa syrjinnän pelosta ja julkisesti omilla kasvoilla esiintyminen ei ole sen vuoksi helppoa eikä yksinkertaista.

Työpajoissa työskentelimme tutkien omaa minäkuvaa käyttäen omia henkilökohtaisia jo olemassa olevia valokuvia, lapsuuskuvia ja muita tärkeitä elämän varrelle osuneita kohokohtia, jotka oli valokuvattu. Olen rakentanut työpajamenetelmäni siten, että siinä kirjoittaminen on isossa osassa valokuvien katsomista ja uusien kuvien tuottamista. Työskentelimme myös sarjakuvia ja kollaaseja tehden. Nämä kaikki yhteisillä tapaamiskerroilla toteutetut tehtävät olivat askelia kohti oman valokuvan suunnittelua. Kuka minä olen, miten haluan itseni esittää, haluanko kertoa kuvallani kuuluvani seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön? Valokuvaaminen tapahtui jokaisen osallistujan kanssa erikseen siten, että pyrin valokuvaajana noudattamaan mahdollisimman pitkälle osallis-

tujan toiveita kuvasta. Lopullisen näyttelyyn tulevan kuvan valitsi jokainen osallistuja itse.

Samalla, kun pyrin luomaan mahdollisimman avoimen kuvaustilanteen, samalla kuitenkin toivoin sen johtavan siihen lopputulokseen, siihen valokuvaan, mitä oli työpajatyöskentelyn aikana etukäteen suunniteltu. Kuvaustilanteet osoittautuivat yllätyksellisiksi, tilanteet veivät ideaa eteenpäin ja joskus kuva olikin jotain vielä suunniteltuakin hienompaa.

Taiteilijana huomasin miettiväni myös sitä, että mitä olen valmis nimissäni laittamaan esille näyttelyyn. Joskus kuva mihin kuvatessani itse valtavasti ihastuin, ei ollutkaan osallistujan mielestä se parhain, ja jouduin käymään tästä keskustelua itseni kanssa. Olin kuitenkin etukäteen tehnyt päätöksen, jonka mukaan näyttelyyn tulisi esille jokaisen osallistujan itse valitsema valokuva. Tällä tavalla myös jaoin vastuun yhdessä työparin kanssa.

Koska tapaamiskerroilla kirjoitettiin paljon, oli aika luontevaa, että osa osallistujista halusi muokata tekstejään myös näyttelyyn. Niinpä näyttelyssä oli valokuvien lisäksi esillä kansio, johon osallistujat ovat kirjoittaneet harkitun palan elämästään ja historiastaan. Siitä tulikin hieno kaunokirjallinen teos.

Oma työskentelytapani tarkentui projektin edetessä. Kuuntelemalla ja antamalla prosessin viedä tein ratkaisuja. Intuitiivisiakin. Kokeilin erilaisia aiemmin toisissa työprojekteissa käyttämiäni tehtäviä, ja huomasin miten hyvin ne sopivatkin juuri siihen hetkeen, siihen väliin, ja tehtävistä muotoutui hyvin selkeä jatkumo. Ensimmäiselle kerralle mukaan pyytämäni kuva kulki osallistujilla alitajuisesti mukana koko prosessin ajan ja useimmilla osallistujilla kuvalla on suora yhteys näyttelyyn kuvattuun omakuvaan.

© Marjukka Irni 2016. Kuva sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*

Kuvateksti: Vasen kuva on osallistujan ensimmäiselle tapaamiskerralle tuoma itselleen merkityksellinen ja tärkeä kuva ja oikeanpuolimmainen kuva on näyttelyyn valokuvattu omakuva samasta osallistujasta.

Yhtenä tavoitteena oli yhteisöllisyyden luominen osallistujien välille. Ennestään toisilleen tuntemattomat osallistajat loivat yhteisön. Työpajatapaamisissa oli mahdollisuus toisen kohtaamiseen ja ryhmäytyminen tapahtui hyvin pian, jo ensimmäisessä tapaamisessa. Kirjoitimme paljon ja jokainen sai jakaa ajatuksiaan juuri sen verran kuin halusi, tai ei ollut velvoitetta jakaa mitään, jos ei tahtonut. Tällä jakamisella luotiin yksityisiä tiloja kohtaamiselle. Kantonen viittaa Sara Ahmediin, joka kirjoittaa haavoittuvasta toisen kohtaamisesta. Siinä on mukana aikaisempien kohtaamisten haavoja, arpia ja kyyneleitä. (Kantonen 2007, 89; Ahmed 2000, 157–158). Tässä projektissa henkilökohtaisten kokemusten jakaminen toi yhteenkuuluvuuden tunteen ja näin kohtaamisessa oli mahdollista mennä riittävän lähelle toista.

Kuvateksti: Vasen kuva © Risto Hartikainen. Oikea kuva © Marjukka Irni 2016. Kuva sarjasta *Kaikki Sateenkaaren värit Näkyväksi!*

Projektiini osallistuneen, Riston, kanssa huomasimme kuvien yhtäläisyyden ensimmäiselle kerralle tuodun itselle merkityksellisen kuvan ja näyttelyyn kuvatun kuvan välillä vasta jälkikäteen. Olimme molemmat iloisin hämmästyneitä siitä, kuinka onnellista olotilaa kuvaava kuva kulki alitajuisesti mukana koko työpajaprosessin ajan ja tuli esille uuden kuvan muodossa kuvaustilanteessa. Molemmissa kuvissa katse on hymyilevänä ja onnellisena kohti tulevaisuutta. Risto kiteyttääkin hienosti kokemuksensa kuvasta ja projektista: *”Halusin olla muutakin kuin homo, näyttää tällä projektilla muutakin. En ole enää vain homo, joka on tullut kaapista, mun on varaa olla onnellinen, varaa suunnata katsetta eteenpäin.”*

7 PROJEKTIN ANALYYSI

Osallistujilla oli alusta saakka tieto siitä, että projektin tavoite on tuoda enemmän näkyvyyttä valokuvien muodossa 50+ ikäisille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulu-

ville, mutta projektin jokaisessa vaiheessa oli mahdollista vielä sanoa, että en halua olla kuvillani julkisesti esillä. Myös näyttelyyn tulevia tekstejä valitessamme sai valita, tuoko niitä mukaan vai ei. Nämä valokuvat ovat siis tietoisesti itsensä esittämisen tekoja. Vänskä viittaa Judith Butleriin ja sanoo, että subjektit muotoutuvat ja tuottuvat erilaisissa esittämisen käytännöissä. (Vänskä 2006, 34; Butler 2006) Osallistujat halusivat olla mukana luomassa valokuvia, joilla toistetaan toisin sitä kulttuurista kuvas-toa, joka näyttäytyy muuten hyvin heteronormatiivisena.

Vaikka tämän yhteisötaideprojektini pääasiallinen tavoite oli aktivistinen näkyväksi tekeminen, niin halusin tuoda työpajatyöskentelyyn myös välineitä osallistujan itsetunnon ja identiteetin kasvuun. Prosessi olikin useimmille osallistujille selvästi voimauttava ja jopa terapeutti. Työpajamenetelmäni perustuu siihen ajatukseen, että jokaisen osallistujan on mahdollista saada rauhassa pohtia omaa minäkuvaansa ja tutkia sitä itselle tärkeiden minkä tahansa kuvien tai vaikka lapsuusvalokuvien kautta. Kuvia katsotaan ja havainnoidaan niistä kirjoittamalla ensisijaisesti vain itselle. Tekstejä saa halutesaan jakaa muille, mutta sitä ei tarvitse tehdä, jos ei halua. Työpajan ryhmätapaamisen on tarkoitus olla osallistujalle turvallinen tila, jossa voi jakaa asioita, joita kuvien tutkiminen nostaa mieleen. Jokaisella on tila tulla kuulluksi omana itsenään. Näyttelyyn valitut tekstit ovat rohkeita ja avoimia, kaikkien luettaviksi tarkoitettuja. Ne voivat sen lisäksi olla kirjoittajalleen terapeutteja, intensiivisen prosessin tuotoksia, jonka työpajatyöskentelymme mahdollisti.

© Marjukka Irni 2016. Kuva sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*

Valokuva on vahva väline oman minäkuvan pohtimiseen. Omien kuvien tutkiminen ja siitä kirjoittaminen herätti paljon tunteita, mikä varmasti osittain johtuu tästä näkymättömyydestä sekä syrjinnästä ja sen pelosta. Uuden omakuvan tuottaminen tämän projektin aikana oli paitsi innostavaa, myös tarkan ajatteluprosessin tulos. Jokaisella oli mahdollisuus esittää itsensä juuri sellaisena kuin haluaa. Vaikka jokainen projektiin osallistunut osoitti suurta rohkeutta tullessaan tähän projektiin mukaan ja halusi omilla kasvoillaan tulla julkisesti esille, niin siitä huolimatta osa halusi kuvassaan verhoutua naamioon tai maskiin.

Maski yleisesti ajatellaan kasvojen peitteeksi tai suojaksi tarkoitetuksi. Naamiossa henkilö ei näytä omalta itseltään. Toisaalta naamioituminen voi olla myös leikkiä, ja leikin avulla voi olla helpompi toteuttaa unelmiaan. Työskentelyprosessin aikana esiin nousseet ideat lähtivät hausalla tavalla toteutumaan kohti leikkiä ja joku innostui kertomaan kuvallaan vahvuuksistaan vaikeissakin elämäntilanteissa tai toinen taas halusi verrata kaapista tuloaan ikään kuin oman heimon löytämiseen ja rakensi kuvan siitä.

© Marjukka Irni 2016. Kuva sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*

On yhä ihmisiä, jotka joutuvat piilottelemaan kaapissa. Ei haluta tulla esille edes tällaisen taiteen katsojana. Tämä *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*- yhteisötaideprojektin näyttely oli ensimmäistä kertaa esillä MUU Galleriassa Helsingissä Helsinki Prideviikon ajan. Näyttelyssä kävi katsojia, joita ehdottomasti ei saanut kuvata näiden kuvien yhteydessä, kun kuvasin galleriassa valokuvia näyttelystä portfoliotani varten. Myöskään kaikki eivät halunneet jättää jälkeään näyttelyssä käynnistä, kun eivät pyynnöstä huolimatta kirjoittaneet nimeään vieraskirjaan.

© Marjukka Irni 2016. Kuva

Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!- yhteisötaideprojektin näyttelystä MUU Galleriassa Helsingissä.

Näyttelyssä kuvia haluttiin katsoa rauhassa mietiskellen, tarinoita syvennyttiin lukemaan pitemmäksi aikaa. Tähän MUU gallerian tila oli oikein sopiva, kun olin sen sellaiseksi pystynyt rakentamaan. Siellä oli rauha ja tila lukea. Näyttely siirtyi Muu Galleriasta Pasilan kirjastoon, missä tällaisen rauhallisen katsomisen tilan rakentaminen ei onnistunut. Seinälle ripustetun näyttelyn vieressä oli ihmisiä tietokoneillaan ja kuvia katsoessa tuli helposti olo siitä, että on tarkkailun alla. Siinä ei ollut tilaa yksityisyydelle. Kirjasto paikkana ei muutenkaan ole ideaali taidenäyttelylle, koska siellä on harvoin taiteelle tarkoitettua tilaa. Tässä projektissa oli kuitenkin tarkoitus saada kuvat mahdollisimman monien nähtäville ja kirjasto antoi mahdollisuuden tavoittaa hyvin toisenlaista yleisöä kuin galleria.

Jo projektini alkuvaiheessa tein yhteistyötä tutkija Anu Laukkasen kanssa, joka työskentelee Taideyliopiston koordinoimassa ArtsEqual- hankkeessa. Siinä ”tutkitaan kuinka taide julkisena palveluna voisi lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa.” (ArtsEqual- hanke). Tämän yhteistyön tuloksena ArtsEqual- hanke lähti rahoittamaan näyttelyäni ja näin mahdollisti *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*- yhteisötaideprojektini näyttelyn toteutumisen. Hankkeen myötä näyttelyni sai myös enemmän mediahuomiota mainostamisen muodossa.

8 LOPUKSI

”Meille vanhoillekin jotain”

Sen lisäksi, että tavoite näkyvyyden lisäämisestä toteutui näyttelyiden sekä median huomion muodossa, yhteisyyden luominen entisestään toisilleen tuntemattomien välille onnistui hyvin. Tämä yhteisötaideprojekti on ollut hieno matka saada seurata osallistujien oivalluksia omasta itsestä ja näiden kuvallisten tarinoiden luominen yhdessä osallistujien kanssa on ollut itselleni taiteilijana innostavaa. Palaute osallistujilta on ollut mieltä lämmittävää ja olen tyytyväinen siitä, että olen pystynyt antamaan heille tällaisen voimaannuttavan kokemuksen lähtien oman minäkuvan tutkimisesta kohti vahvaa, kantaa ottavaa valokuvaa. Nämä vahvat valokuvat gallerian seinillä on jokaiselta osallistujalta rohkea aktivistinen ele.

Projektia kuvaa hyvin erään osallistujan sanat: *”Vastasi odotuksia, oli itse asiassa paljon enemmän, jonkin uuden alku...”*

© Marjukka Irni 2016. Kuva sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*

१.

LÄHTEET

- Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*. Routledge, London and New York.
- Anderson, Benedict (2007). *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Vastapaino, Tampere.
- Asante, M. K. (2008). *It's Bigger than Hip Hop. The Rise of the Post-Hip-Hop Generation*. St. Martin's Press, New York.
- Bishop, Claire (2006). *Introduction//Viewers as Producers*. Teoksessa Bishop, Claire (toim.). *Participation. Documents of Contemporary Art* (s.10–17). Whitechapel Gallery, London & The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 2006.
- Bourriaud, Nicholas (1998). *Relational Aesthetics*. Teoksessa Bishop, Claire (toim.). *Participation. Documents of Contemporary Art* (s.160–171). Whitechapel Gallery, London & The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 2006.
- Butler, Judith (2006). *Hankala sukupuoli*. Gaudeamus Helsinki.
- Charpentier, Sari (2001). *Sukupuoliusko. Valta, sukupuoli ja pyhä avioliitto lesbo- ja homoliittokeskustelussa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 69, Jyväskylän yliopisto.
- Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004). *Johadanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta*. Teoksessa Jokinen, Arja , Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.). *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu Kulttuurisista marginaaleista*. (s. 9–19). Gaudeamus, Helsinki.
- Juhila, Kirsi (2004). *Leimattu identiteetti ja vastapuhe*. Teoksessa Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.). *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (s.20–32). Gaudeamus, Helsinki.
- Kantonen, Lea (2007). *Jaettu asiantuntemus kenttätyössä, tutkimusprosessissa ja taiteellisessa toteutuksessa*. Teoksessa Tanskanen, Ilona, Erävaara, Taina, Luukkonen, Ismo, Paavola, Antero, Sammalkorpi, Ilona ja Tuomi, Anu (toim.). *Taiteen asetelmissa tutkimus. Kannanottoja tutkimukseen taiteilijan työssä*. (s.86–106). Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 36, Turun ammattikorkeakoulu, Turku.

Kantonen, Lea (2010). *Yhteisötaiteen estetiikkaa ja menetelmiä: Yhteistyötä, vuoropuhelua, palvelua ja provokaatiota*. Teoksessa Kantonen, Lea (toim.). Ankaraa ja myötätuntoista kuuntelua. Keskustelevaa kirjoitusta paikkasidonnaisesta taiteesta. (s.73–84). Kuvataideakatemia, Helsinki.

Kontturi, Katve-Kaisa (2014). *Taide, tekniikka ja radikaali prosessijattelu*. Teoksessa Irni, Sari, Meskus, Mianna & Oikkonen, Venla (toim.). Muokattu elämä (s.412–435). Vastapaino, Tampere.

Kontturi, Katve-Kaisa (2012). *Following the Flows of Process. A New Materialist Account of Contemporary Art*. Turun yliopisto.

Kontturi, Katve-Kaisa & Hongisto, Ilona (2011). "Sappho Wants to Save You": identiteettipolitiikasta mikroliikkeisiin. Naistutkimus 24 (2011) :4 (s.6–18).

Lacy, Suzanne (1995). *Debated Territory: Toward a Critical Language for Public Art*. Teoksessa Lacy, Suzanne (toim.) Mapping the Terrain, New Genre Public Art. (171–185). Bay Press, Seattle, Washington.

O'Reilly, Sally (2009). *The Body in Contemporary Art*. Times & Hudson world of art, Times & Hudson Ltd, London.

Roponen-Lunnas, Pirjo (2013). *Kohtaamisen taide – yhteisötaiteen ideaaleja ja käytäntöjä*. TAHITI Taidehistoria tieteenä, Konsthistorien som vetenskap 04/2013.

<http://tahiti.fi/04-2013/dossier/kohtaamisen-taide---yhteisotaiteen-ideaaleja-ja-kaytantoja/>

Rossi, Leena-Maija (2003). *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Gaudeamus Helsinki.

Suoranta, Juha & Rynänen, Sanna (2014). *Taisteleva tutkimus*. Into kustannus, Helsinki.

Vänskä, Annamari (2006). *Vikuroivia vilkaisuja. Ruumis, sukupuoli, seksuaalisuus ja visuaalisen kulttuurin tutkimus*. Taidehistoriallisia tutkimuksia 35, Helsinki.

Youtube-linkit:

The Artist as Activist: Tania Bruguera in Conversation with Claire Bishop 17.3.2016. Viitattu 29.9.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=4raYhes7OwI>

Suzanne Lacy: Silver Action – BMW Tate Live 2013. Viitattu 29.9.2016.

<https://www.youtube.com/watch?v=LMO-o9zZWC0>

www.artsequal.fi

LIITE

Kyselykaavakkeessa käyttämäni kysymykset:

1. Mistä kuulit projektista (sosiaalinen media, ystävät, Seta, muu)?
2. Mikä sai sinut osallistumaan projektiin?
3. Vastasiko projekti odotuksiasi?
4. Missä mielestäsi onnistuttiin ja mitä olisimme voineet tehdä toisin?
5. Oletko mielestäsi aktivisti, kun osallistut tällaiseen projektiin, jolla halutaan tuoda näkyvyyttä 50+ ikäisille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluville?
6. Mitä aktivismi sinulle merkitsee?
7. Vastaako sinusta valokuvattu valokuva sinun omaa näkemystä itsestäsi?
8. Miltä nyt tuntuu, kun näet kuvasi gallerian seinällä?

